

דמי מזונות

חוק המזונות

חוק המזונות מבטיח תשלום לנשים גרושות, נפרדות, ידועות בציבור או נשים שנישאו שנית, שבית הדין פסק להן מזונות אך בן זוגן החייב בדמי המזונות אינו ממלא את חובתו כלפיהן. סכום התשלום הוא הסכום שנקבע בפסק הדין או הסכום שנקבע בתקנות חוק המזונות – הנמוך בהם. שיעור דמי המזונות שנקבע בתקנות שווה לשיעור הגמלה להבטחת הכנסה למשפחות חד-הוריות.

המוסד לביטוח לאומי אחראי גם לגביית דמי המזונות שנפסקו בפסק הדין באמצעות הליכי הוצאה לפועל הננקטים כנגד החייב. לפיכך רק אישה שאינה נוקטת בעצמה הליכים לביצוע פסק הדין, או שהפסיקה הליכים כאלה לפני שהגישה בקשה למוסד, זכאית לתשלום מזונות מן המוסד. כאשר המוסד גובה מן החייב סכום הגבוה מן הסכום ששולם לאישה, היא זכאית לקבל את ההפרש.

מספר הנשים המקבלות

התיקונים שהונהגו במבחן ההכנסות בחוק הבטחת הכנסה השפיעו גם על אוכלוסיית הנשים המקבלות מהמוסד דמי מזונות. ב-2018 ירד מספרן בכ-4% – המשך של מגמת הירידה שהחלה ב-2003 בירידה ניכרת של כ-8%, בין היתר בעקבות הקיצוץ בגמלה להבטחת הכנסה במסגרת חוק ההסדרים לשנים 2002-2003, והתייצבות מ-2011 ברמה של 3%-4%.

ב-2018 שולמו דמי מזונות ל-14,756 נשים בממוצע לחודש – מספר הנמוך בכ-4% מ-2017 והנמוך ביותר ב-25 השנים האחרונות. זאת ועוד: מספרן של הנשים שקיבלו גם דמי מזונות וגם גמלה להבטחת הכנסה, הוסיף להצטמצם (ראו להלן).

מאפייני הנשים

מצב משפחתי

התפלגות הנשים שקיבלו דמי מזונות מהביטוח הלאומי היתה ב-2018 דומה לשנים קודמות: כ-68% גרושות, כ-12% פרודות, 8% נישאו שנית, והיתר, כ-12%, ידועות בציבור (לוח 1). גם

התפלגות הנשים לפי מספר הילדים נותרה יציבה: לרובן (75%) היו 1-2 ילדים ול-9% ארבעה ילדים ויותר - לעומת 61% ו-17% בהתאמה בכלל הנשים עם ילדים באוכלוסייה.

לוח 1: נשים המקבלות דמי מזונות לפי מצב משפחתי (אחוזים), 2014-2018

שנה	סך הכל		נשואה לחייב	גרושה	נשואה שנית	אחר
	מספרים מוחלטים	אחוזים				
2014	17,736	100.0	13.0	67.3	9.2	10.5
2015	16,689	100.0	12.7	67.2	9.0	11.1
2016	15,819	100.0	12.6	67.2	8.9	11.3
2017	15,410	100.0	12.4	67.1	8.6	11.9
2018	14,756	100.0	12.3	67.7	8.2	11.9

סוג התשלום (פסק דין או תקנות)

ב-2018 כ-77% מן הנשים הזכאיות לדמי מזונות מהמוסד קיבלו את התשלום לפי פסק דין והשאר לפי התקנות: כ-5% קיבלו את השיעור המלא ו-18.5% את השיעור המופחת בגין הכנסות מעבודה (לוח 2). התשלום הממוצע לאישה היה 2,035 ש"ח חודש (כ-21% מהשכר הממוצע במשק) אך הממוצע לפי פסק דין היה נמוך בהרבה מהממוצע לפי התקנות (הסכום המלא): 1,957 ש"ח לעומת 3,297 ש"ח לחודש בהתאמה (כ-20% מהשכר הממוצע במשק לעומת כ-33% ממנו בהתאמה). הסכום המופחת של התקנות היה 2,034 ש"ח (21% מהשכר הממוצע במשק).

מצב התעסוקה וסכום הקצבה

ב-2018 עלה מספר הנשים העובדות בקרב המקבלות קצבת מזונות בכ-6% (בדומה ל-2017), והגיע לכ-50% (לעומת 65.5% בקרב הנשים הנשואות). העלייה בתעסוקה מושפעת גם מההקלה במבחן ההכנסות מעבודה לאמהות עצמאיות (חד-הוריות) המקבלות מהביטוח לאומי הבטחת הכנסה, דמי מזונות או קצבת שאירים עם תוספת השלמת הכנסה: בהוראת השעה מינואר 2017 (לשנתיים ואחר כך לשנתיים נוספות), השתנה שיעור הקיזוז מהדיסריגרד – ההכנסה מעבודה שאינה מובאת בחשבון לצורך הזכאות לגמלה. עד השינוי הובאו בחשבון 60% מההכנסה שמעל לדיסריגרד שקוזזו מהגמלה, ולאחריו נקבעו שני שיעורי קיזוז: 33.81% מהשכר הממוצע (3,349 ש"ח ב-2018) מקוזזים מהגמלה 25% מהשכר, ומעבר לסכום זה נותר שיעור הקיזוז כשהיה - 60%¹.

התשלום הממוצע לנשים עובדות היה 1,770 ש"ח – 17.9% מהשכר הממוצע במשק (לוח 3). בתוספת הכנסותיהן מעבודה, שהגיעו ל-33.4% מהשכר הממוצע, הגיעה הכנסתן הכוללת הממוצעת לכ-51% מהשכר הממוצע במשק – שיעור הגבוה ב-50% משל נשים שאינן עובדות

1 להרחבה על הוראת השעה ראו תיבה בפרק הבטחת הכנסה.

דמי מזונות

שקיבלו את מלוא התשלום לפי התקנות – כ-2,300 ש"ח (שהם פחות מרבע מהשכר הממוצע). על-פי הלוח לא נראית מגמה ברורה של דמי המזונות כשיעור מהשכר הממוצע של נשים עובדות בשנים 2014-2018, אך בקרב נשים שאינן עובדות נראית מגמת ירידה.

לוח 2: נשים המקבלות דמי מזונות לפי סוג התשלום (אחוזים). 2018-2014

שנה	סך הכל	תשלום לפי תקנות		אחוזים
		מלא	מופחת	
2014	17,736	5.1	19.6	100.0
2015	16,689	5.0	19.5	100.0
2016	15,819	5.5	19.8	100.0
2017	15,410	5.3	16.6	100.0
2018	14,756	4.9	18.5	100.0

נשים שבית הדין פסק להן דמי מזונות נמוכים ושאינן להן כל הכנסה אחרת, או שהכנסתן ממקורות אחרים נמוכה, זכאיות להבטחת הכנסה מהביטוח הלאומי מכוח חוק הבטחת הכנסה, אם מתקיימים בהן כל תנאי הזכאות האחרים לגמלה. ב-2018 2,577 נשים בממוצע בחודש (כ-18% מכלל המקבלות דמי מזונות), קיבלו גם הבטחת הכנסה, לעומת 6,892 ב-2006 (כ-30% מכלל המקבלות).

לוח 3: תשלום ממוצע של דמי מזונות כאחוז מהשכר הממוצע במשק, לפי סוג התשלום ומצב התעסוקה. 2018-2014

שנה	סך הכל	סוג התשלום		מצב התעסוקה	
		מלא	מופחת	עובדת	לא עובדת
2014	20.9	35.5	19.1	16.9	24.0
2015	20.6	35.1	18.8	16.6	23.7
2016	20.3	34.3	18.5	16.2	23.4
2017	21.1	33.8	21.5	18.4	23.5
2018	20.5	33.1	20.5	17.9	23.2

תשלומים ותקבולים

מספר החייבים הוסיף לרדת והגיע ב-2018 לכ-50 אלף. בסך הכל ירד מספרם מ-2012 עד 2018 בשיעור מצטבר של כ-10% (לוח 4). סך התשלומים לנשים היה כ-100 מיליון ש"ח וסך התקבולים מהחייבים כ-50 מיליון ש"ח, אך אלה היו כרבע מרמתם ב-2012. שיעור התקבולים מקיזוז גמלאות של חייבים נותר יציב מ-2012 – כ-16%-17%, אך שיעור התקבולים הנגבים מהם ישירות עלה מכ-38% ב-2015/6 לכ-48% ב-2018 (תרשים 1). יש לציין שהתקבולים

מהחייבים אינם בהכרח לנשים שהם חייבים להן, משום שבחלקם מדובר בבעלי חוב שנוצר לפני שנים ושנסותיהם כבר אינן במערכת, אך ביטוח לאומי ממשיך לגבות את חובן.

לוח 4: דמי מזונות – מקבלות וחייבים: סך התשלומים וסך התקבולים 2018-2012

שנה	נשים (ש"ח, ממוצע חודשי)	גברים (ש"ח, ממוצע חודשי)	תשלומים (אלפי ש"ח)	התקבולים כאחוז מהתשלומים	
				סך התקבולים	תקבולים מגבייה ישירה
2012	18,744	54,600	419,743	48.5	32.9
2013	18,283	54,925	419,565	48.7	32.3
2014	17,820	55,346	421,358	42.3	25.8
2015	17,038	50,879	436,504	38.0	22.3
2016	16,254	49,337	409,274	37.6	21.2
2017	15,589	50,001	417,363	45.7	29.5
2018	15,049	49,862	100,989	48.1	30.0

תרשים 1: דמי מזונות – תקבולים כאחוז מהתשלומים. 2018-2012

